

«...ЎСЁ ЖЫВЕ І ДУШУ МАЕ»

ІНТЭЛЕКТУАЛЬНЫЯ І ЭСТЭТЫЧНЫЯ ДАМІНАНТЫ ТВОРЧАСЦІ ЯКУБА КОЛАСА

Якуб Колас (Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч) (1882–1956) – духоўны і інтэлектуальны лідэр беларускай нацыі. Яго ўнушальны творчы набытак, феноменальная літаратурная і філасофска-публіцыстычная спадчына – найкаштоўнейшы мастацка-эстэтычны скарб і невычэрпная крыніца глыбіннай мудрасці народа.

Літаратурны талент Я. Коласа фармаваўся пад уздзеяннем вуснай народнай творчасці, беларускай літаратуры XIX ст., твораў Ф. Багушэвіча і В. Дуніна-Марцінкевіча, польскай, рускай і сусветнай класікі. Як выдатны майстра мастацкага слова Я. Колас маштабна выявіўся на ніве паэзіі і прозы, драматургіі і публіцыстыкі ў вельмі шырокім дыяпазоне жанравых формаў.

Творчы шлях пісьменніка пачаўся ў 1906 г. з публікацыі праграмага паэтычнага твора «Наш родны край». Праз некалькі год Я. Колас друкуе свой першы паэтычны зборнік «Песні-жалбы» (1910), у якім ўжо выразна акрэслілася місія пісьменніка – распавядаць пра сваю Радзіму, мастацкім словам служыць свайму народу, выяўляць і паказваць праз літаратуру адвечныя мары і памкненні беларускай нацыі.

З 1911 г. паэт распачаў працу над вершаванай эпопеяй «Новая зямля», над якой ён працаваў да 1923 г. Твор стаў сапраўднай мастацкай энцыклапедыяй жыцця беларускага народа.

Каля 1911 г. у Я. Коласа з’явілася задума паэтычнага шэдэўра – «Сымона-музыка». У творы аўтар меў на мэце адказаць на філа-

софскае пытанне прызначэння мастацтва і ролі творцы ў грамадстве. «Сымона-музыка» зазнаў тры аўтарскія рэдакцыі: першае выданне з’явілася ў 1918 г., другое ў 1923–24 гг., а апошняе ў 1924–25 гг. Яны красамоўна сведчаць пра складаныя ідэйна-эстэтычныя пошукі паэта, яго светапоглядную эвалюцыю.

Я. Колас – перадусім сацыяльны паэт. Яго хвалявалі надзённыя грамадскія праблемы, лёс і гістарычныя перспектывы беларускай нацыі, будучыня роднага краю, становішча чалавека-працаўніка.

Паэзія Я. Коласа палітычна заангажаваная. Яго вершаванае слова скіравана супраць царскага самаўладдзя, нялюдскай і крыважэрнай імперскай палітыкі расійскіх манархаў. У вершы «Мікалаю II», напісаным з нагоды разгону Думы, паэт выкрывае хлусліваю і антынародную палітыку цара, які кіруецца не клопатам пра народ і яго дабрабыт, а толькі ўласнымі непамернымі палітычнымі амбіцыямі.

Я. Колас з сарказмам і гневам ускліквае:

Да чаго ж мы дажыліся!
Эх, падвёў ты нас, царок!
Каб табе даў Бог на старасць
Лапці, торбу і кіёк.

Ані хлеба, ані солі,
Ні купіць нам, не прадаць...
Эх, не вер цару ніколі –

Хоча зноў нас ашукаць. [1. Т.1, с.45]

У вершы «Вобраз самаўладдзя» Я. Колас паўстае як духоўны лідэр нацыянальна-вызваленчага руху беларускага народа, адкрыты змагар з царскім паліцэйскім рэжымам:

Куды ні глянь – адно і тое:
Усюды стрэльбы і «шнуры» –
Стаяць па пары і па трое
На скрыжаваннях «каўняры».

Аж у вачах яны мігцяцца,
Усюды іх, як прусакоў...
Куды пайсці і дзе схавацца
Ад гэтых рыл і «каўняроў»?! [1. Т.1, с.48]

Верш «Канстытуцыя» высмейвае царскі ўрад і яго міністраў, якія на паперы абвясцілі правы і свабоды для людзей, а на справе ўзмацнілі ціск на працоўныя людзі: «У астрог нас павялі // І таўкуць без меры» [1. Т. 1. с. 98].

Адна з галоўных творчых задач паэта – паказаць жахлівую ўмову існавання звычайнага беларуса, гаротны стан яго жыцця, беднасць, прыгнечанасць, адвечны клопат пра хлеб надзённы. У вершах «Мужычае жыццё», «Наша доля», «Вёска», «Доля батрачкі» створаны каларытныя малюнкi незлічоных пакутаў прыгнечанага народа, паказаны беды і слёзы пакрыўджаных людзей, з якіх высмоктваюцца апошнія сокі. Спачувальны голас паэта гучыць у абарону абяздоленых і бяспраўных людзей, кінутых у астрогі, дзе няшчасныя зняволеныя (верш «У астрозе») пакутуюць ад невыноснай адзіноты, тугі і здзекаў.

Паэт рэзка выступае супраць сацыяльнай няроўнасці, несправядлівага размеркавання ўласнасці, класавога падаўлення працоўнага люду, здзеку над чалавечай асобай. Асабліва выразна антаганізм паміж багатымі і беднымі паказаны ў вершы «Ворагам». У ім паэт асуджае няшчаднае рабаванне працоўных людзей, папярэджвае пра хуткі час расплаты над базлітаснымі «багацямі і панствам».

Я. Колас, урэшце, у вершы «Покліч» адкрыта заклікае да супраціву, барацьбы за сацыяльныя, нацыянальныя і палітычныя правы, «змаганне за шчасце, за лепшую долю».

Добра дасведчаны ў гістарычнай сітуацыі і жыццёвых рэаліях, паэт, разам з тым, аптымістычна глядзіць на перспектывы беларускай нацыі, верыць у абуджанне глыбінных стваральных сілаў народа. Верш «Беларусам» – красамоўнае пацвярджэнне Коласавай перакананасці ў адраджэнне Беларусі, уздым краіны, шчасліваю будучыню людзей.

Для паэзіі Я. Коласа характэрна інтэлектуальная заглыбленасць і філасафічнасць, што асабліва выявілася ў яго паэме «Сымон-музыка». У гэтым творы праз мастацкія вобразы паэт уздымае фундаментальныя праблемы жыцця і

смерці, асэнсоўвае ролю творчага чалавека ў грамадстве, паказвае, якое значэнне мае мастацтва для ўдасканалення прыроды людзей.

Галоўны герой твора – Сымон – надзелены прыродай рэдкім музычным талентам. Ён чуе галасы, унутраныя рытмы ўсяго жывога. Прасочваючы жыццёвы шлях героя, паэт паказвае няпросты лёс творчага чалавека, пакуты і выпрабаванні, якія ён церпіць на сваім шляху.

Складаную праблему мяжы паміж жывым і мёртвым Я. Колас вырашае ў духу філасофскага пантэізму. Ён ставіцца да прыроды як да жывой істоты, якая чуйна рэагуе на паводзіны чалавека. Разважанне хлопчыка Сымона пра боль, які адчувае зямля, – выразная праява філасофскага пантэізму паэта. Галоўны герой кажа: «Ўсё жыве і душу мае: // Краска, дрэва і жучок...» [3, с.188].

У паэме «Сымон-музыка» вельмі моцна гучыць эсхаталагічная тэма, матывы замагільнага жыцця, існавання душы пасля развітання з целам. Смерць дзеда Курьлы выклікала ў падлетка роздум пра лёс ўсяго жывога, адвечныя пытанні пра сэнс жыцця, місію чалавека на зямлі:

А дзядка не ўгледзіш болей,

Ён памёр. І што з ім стала?

Дзе ж падзеўся яго дух?

Ці душа ў зямлі прапала,

Як агонь: згарэў – і стух?

Ці яна па свеце ходзіць,

Як туман які, адна,

І спакою не знаходзіць,

І нікому не відна?

Смерць, жыццё... Дзіўно ўсё гэта!

І нашто жыць? Каб сканаць?

Смерць прыйшла – і песня спета,

І прыложена пячаць.

І няўжо не будзе следу,

Жыў на свеце ты ці не? [3, с. 193].

Амаль кожная значная сцэна паэмы «Сымон-музыка» мае сімваліка-алегарычнае значэнне, сацыяльна-філасофскі падтэкст, служыць мастацкім увасабленнем жыццёвай філасофіі паэта. Сцэна выгнання Сымона бацькам Панасам, самым блізкім чалавекам, з хаты за зусім невялікую правіннасць – не ўбярэг

Вокладка паэмы
«Сымон-музыка».
Мінск, 1925 год

авечак ад ваўка – з абразліва-цяжкой характарыстыкай-прысудам – «непатрэбны дармаед», – сімвалізуе стаўленне народа да сваіх талентаў, людзей адметных – музыкаў і твораў. Жабрацкі стан народа, клопат пра першачарговыя патрэбы поруч з татальным невуцтвам, на думку паэта, не дазвалялі належным чынам узгадоўваць таленты, годна ацэньваць твораў, людзей духоўнай і інтэлектуальнай працы. Сцэна на могілках, дзе Сымон звяртаецца да памерлага дзеда Курылы з жаласлівымі словамі, – насычана сімволікай. Успамін пра дзеда, галашэнне па ім надаюць герою незвычайную сілу і лёгкасць. Ён узлятае і плыве над зямлёю, над крыжамі

Якуб Колас
сярод працаўнікоў
сельгасарцелі
імя Молатава
Пухавіцкага раёна.
1952 год

і лясамі, поруч з лёгкімі хмаркамі, купаецца ў сонечных промнях: «Лёгка, вольна і лагодна, // Бы на крылах светлых мар» [3, с. 203]. Вернасць памяці продкаў, шанаванне мінулага, свайго роду і ўласнай гісторыі, паводле паэта, надзяляе чалавека незвычайнай сілай, надае асаблівую моц і ўпэўненасць, дае адчуванне палёту. Сімвалічны сэнс мае «Песня аб званох», змешчаная ў паэме. Я. Колас у алегарычнай форме разважае пра сапраўднае мастацтва і пустазвонства. Нягледзячы на неспрыяльныя ўмовы для талентаў («Зноў пануе бразгатанне // Пустазвонаў клік фальшывы»), паэт верыць, што неўзабаве зноў загучыць голас праўдзівага звону, які будучь слухаць зоры і людзі, а ён будзе велічна клікаць да волі, праўды і згоды.

У гімне вясне, якая традыцыйна выступае сімвалам абнаўлення жыцця, аптымізму і надзей на шчаслівую будучыню, Я. Колас выказаў няўтольную прагу да сацыяльных і палітычных эменаў, паляпшэння маральнага клімату ў грамадстве, аб чым сведчаць заключныя словы – пажаданне: «Хай твая краса добра дасць // І абудзіць родны край» [3, с. 214].

Сцэны захопленнага, самаадданага грання Сымона на скрыпцы, пранікнёны голас якой закранаў усё жывое навокал, сімвалізуюць веліч музыкі, незвычайнае ўздзеянне мастацтва на чалавека праз пачуцці, яго выхаваўчае значэнне, бо яно, паводле слоў паэта, «гоіць раны».

Прытча пра няўдалыя намеры вароны лётаць як арол або плаваць як лебедзь, якую распавёў Сымону Жабрак, павінна была прымусіць героя адмовіцца ад высокіх мэтаў, змірыцца з лёсам, ісці шляхам, вызначаным сацыяльным статусам. Паэта, мастака з народа, на думку Я. Коласа, чакаюць безліч бар'ераў і перашкодаў, ушчуванні і неразуменне з боку блізкіх людзей. І толькі яго воля, характар і працавітасць змогуць пераадолець усе цяжкасці на шляху да светлай мэты.

У «Сымоне-музыку» Я. Колас стварыў вобраз дарогі і бясконцага шляху, якія сімвалізуюць няспынны рух гісторыі, дзе шчыльна перапляліся мары і надзеі людзей, іх шчаслівыя моманты і трагедыі.

Паэзія Я. Коласа вызначаецца анталагізмам і універсальнасцю, аб чым найбольш выразна сведчыць паэма «Новая зямля». У творы паэт ахоплівае надзвычай шырокі жыццёвы матэрыял і ўздымае ключавыя сацыяльныя і грамадскія праблемы, разглядае адносіны паміж чалавекам і прыродай, выяўляе глыбінныя, архітыповыя пласты народнай этыкі і маралі.

Я. Колас стварыў выдатныя ўзоры пейзажнай лірыкі. Верш «Нёмн» – гімн велічнай рацэ, яе чароўнай прыгажосці і чысціні. У вершы «Дуб», напісаным у фальклорных традыцыях, услаўляецца дрэва-волат, якое сімвалізуе прыгажосць прыроды, выклікае незвычайныя эмоцыі. Значныя мастацка-эстэтычныя вартасці маюць паэтычныя творы: «Майская раніца»,

«Увосень», «Вецер», «Вераб'іная ноч», «Вячэрнія хмаркі», «Вясна», «Неба». У іх створаны яркія малюнкi чароўнай прыроды роднага краю паэта.

Паэтычным творам Я. Коласа ўласцівая сацыяльная крэатыўнасць, што найбольш выразна выявілася ў паэмах «Суд у лесе» (1943), «Адплата» (1944), «Рыбакова хата» (1947).

Паэзія Я. Коласа – аб'ектыўнае адлюстраванне гістарычнай трагедыі беларускага народа, пазбаўленага нацыянальных, палітычных і грамадзянскіх свабодаў у Расійскай імперыі. Мара пра «вольную волечку», якая даражэй за ўсё на свеце, – скразны матыў творчасці паэта. Яго ідэал – заможнае і шчаслівае жыццё вольнага беларуса на ўласнай зямлі.

У галіне прозы Я. Колас паспрабаваў свае сілы ў пачатку ХХ ст. Першая праявіліца праца пісьменніка «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» пабачыла свет у 1909 г. У зборніку дамінавалі высокамастацкія замалёўкі прыроды – вясны і лета, восені і асенніх ясных дзён, зімы і зімніх халадоў, мяцеліцы, навалніцы, дуба-асілка, ручая, летняга поўдня, разліву Нёмана, летняй раніцы ў вёсцы, летняй ночы, сушы, ляснога пажару, заходу сонца, адлёту птушак, а таксама маляўнічага народнага свята куцці.

Вельмі адметная малая проза Я. Коласа – аповяданні, апавесці, навелы. Высокім мастацкім узроўнем вызначаюцца аповяданні: «Соцкі падвёў», «Бунт», «Нёманаў дар», «Малады дубок», «Стары канакрад», «Крывы вір», «Пракурор», «Адукацыя», «Туды на Нёман», «У двары пана Тарбецкага», «Хатка над балоткам», «На святой зямлі». У іх пісьменнік стварыў мноства яркіх вобразаў, праўдзіва і рэалістычна паказаў разнастайныя аспекты сацыяльнага і грамадскага жыцця

Найвышэйшым мастацкім дасягненнем Я. Коласа на ніве прозы з'яўляюцца «Казкі жыцця» (1907–1921). Яны ўключаюць 33 сімваліка-алегарычныя навелы, у якіх пісьменнік закранае ключавыя сацыяльна-філасофскія і маральна-этычныя праблемы.

У навеле «У балоце» паказаны тупік, балота, куды завёў грамадства эгаістычны

пануючы клас. Праз мастацкія сродкі аўтар выяўляе няздольнасць паноў рухацца наперад, іх адмаўленне ад сацыяльнага дыялогу і ўзаемадзеяння. Брычка ў навеле сімвалізуе грамадскі прагрэс, рух наперад. Балота – яркі сімвал крызіснага стану грамадства, заняпаду і дэградацыі. Квінтэсэнцыя сацыяльнай філасофіі Я. Коласа ў тым, што фанабэрыстасць паноў, іх зняважлівае стаўленне да працоўнага люду, непавага да жыццёвай кемлівасці мужыкоў, непрызнанне іх здольнасцяў, дадзеных прыродай, непазбежна прыводзяць да сумных вынікаў: «На балоце стала цёмна. А брычка і паны ўсё глыбей ў гразь лезуць» [1. Т. 5, с. 450].

Сацыяльны і нацыянальны аптымізм, вера ў перамогу здаровых народных сілаў гучаць у навеле Я. Коласа «Жывая вада». Гара – сімвал чужога, грувацкага бар'еру на шляху свабоднага развіцця народа, будзе змыта морам, утвораным з людскіх слёз. Арлы і каршуны – алегорыя на акупантаў і крыўдзіцеляў усіх масцей, якія звлі гнёзды на райскай зямлі, дзе струменіла Жывая Вада. У рэшце рэшт яны выведуцца пад корань і знікнуць назаўсёды. Мёртвае Поле пакрысе ажыве, жыццё паступова наладзіцца, усё ўвойдзе ў колішнія русла.

У навеле «Адзінокае дрэва» Я. Колас сфармуляваў філасофію выжывання адметнага індывідуума ў віхуры падзей, на пранізлівых вятрах гісторыі. На думку пісьменніка, найбольш надзейны сродак выжывання – мацней трымацца за родную глебу, абапірацца на свой народ, ці, як кажа ён у вобразнай форме: «Пусціць глыбей карэнні ў зямлю» [1. Т. 5, с. 458].

Найважнейшы эпічны твор Я. Коласа – трылогія «На ростанях» (1921–1954), у якой пісьменнік аб'ектыўна паказаў лёс беларускага народа ў першай палове ХХ ст. Праз вобраз галоўнага героя – настаўніка Андрэя Лабановіча – Я. Колас раскрыў, у якіх напружаных інтэлектуальных і

Якуб Колас
на адпачынку.
1947 год

Якуб Колас
сярод моладзі.
1955 год

духоўных пошуках знаходзіцца нацыянальная інтэлегенцыя. Письменнік прасочвае, як Лабановіч паступова прыходзіць да ўсведамлення чароўнай велічы і прыгажосці роднага краю. Герой пераадоўвае шаблонныя ўяўленні пра Беларусь як, нібыта, занябаную і закінутую старонку, яго сэрца напайняецца гонарам за Бацькаўшчыну. Урэшце, у яго душы выпявае пратэст супраць знявагі і прыгнёту беларускага народа, «з якім ён чуў песную сувязь» [2, с. 66]. Герой прыходзіць да выразнага ўсведамлення неабходнасці штодзённай і самаадданай працы на карысць нацыі.

Трылогія «На ростанях» насычана шматлікімі філасофскімі адступленнямі аўтара, глыбокімі разважанымі пра сутнасць жыцця і прыроды. Вось адна з красамоўных сентэнцый майстра слова: «Што ні кажы, а жыццё, ужо само па сабе, ёсць радасць, вялікае шчасце, бясцэнны дар. Ёсць важныя дзве часціны, з якіх складаецца жыццё і яго глыбокі сэнс і характо – чалавек і прырода» [2, с. 10].

Ключавыя філасофскія ідэі пісьменнік выказвае вуснамі станоўчага персанажа твора – Андрэя Лабановіча, які абараняе сацыяльную і чалавечую годнасць простага працаўніка, селяніна, «мужыка». На думку Лабановіча, асноватворным чыннікам сацыяльных пераўтварэнняў грамадства з'яўляюцца адукацыя і асвета. Герой прыходзіць да цвёрдай высновы, што галоўная місія інтэлектуалаў і грамадскіх лідэраў – вучыць людзей, развіваць змал-

ку іх аналітычныя здольнасці, а людзі самастойна і адказна абяруць шлях, якім ім латвей ісці: «Бо калі чалавек пачне разважаць, дашуквацца прычын таго стану, у якім ён знаходзіцца, ён напэўна не пагодзіцца са сваёй доляй і будзе старацца адваяваць сабе лепшае месца на свеце. І калі ў чалавека раскрыюцца вочы, ён сам сабе выбера дарогу і сам за сябе будзе неслі адказ» [2, с. 30].

Я. Колас у мастацкай форме адказаў на фундаментальнае пытанне сацыяльнай філасофіі – аб прызначэнні чалавека на зямлі. Так, адзін з яго герояў, настаўнік Турсевіч, адстойваючы ідэю высокага прызначэння чалавека, яго высакародную місію, сцвярджае: «Чалавек жыве дзеля добра, для служэння праўдзе, каб ствараць нейкія вартасці жыцця і каб быць карысным для іншых» [3, с. 64]. Я. Колас, аднак, не адхіляў прагматычнага складніка ў жыцці чалавека. Не выпадкова Лабановіч гаворыць, што кожны чалавек у жыцці кіруецца найперш «асабістай выгадай і вывуджваннем карысці для сябе» [2, с. 64]. На думку пісьменніка, акурат прыватныя інтарэсы з'яўляюцца галоўным матывам сацыяльнай актыўнасці асобы. Лабановіч падчас размовы з Турсевічам аспрэчвае яго рамантычныя ўяўленні пра чалавека. Так, Турсевіч кажа: «Ёсць людзі, што жывуць ідэямі агульнага добра. За свае ідэі яны ідуць у астрогі, на высылкі; за гэтыя ідэі іх крыжавалі, давалі атруту, палілі на кастрах. Тут ёсць нешта большае, чым асабістая выгада і вывуджванне карысці для сябе. І няможна выводзіць з аднаго прынцыпу дзейнасць якога-небудзь жуліка і дзейнасць чалавека, што працуе ўсё жыццё для іншых» [2, с. 64]. Лабановіч, аднак, пераканаўча пярэчыць свайму сябру-апаненту: «Гэта толькі здаецца так на першы погляд, а прынцып адзін для ўсіх. Справа толькі ў тым, якія ўжываюць спосабы, якімі дарогамі ісці і як разумець гэты прынцып. Але каго ты ні возьмеш: ці то будзе вучоны, які вышуквае новыя законы жыцця і пракладае новыя дарогі, ці які-небудзь выдумшчык – Эдысон, ці паэт, ці мастак, ці прапаведнік новага вучэння, ці самаахвярны дзеяч, вечны служба вы-

ключна для другіх, – усе яны выходзяць з таго ж самага прынцыпу. Не трэба толькі змешваць мэту з тымі дарогамі, якімі гэтая мэта дасягаецца» [2, с. 64].

Я. Колас надзвычай крытычна паставіўся да хрысціянскай антрапалагічнай дактрыны. Праз маналог Лабановіча ён даводзіў: «О, хрысціяне – народ вельмі змыслы. Яны, бачыш, маюць вельмі шпаркі разгон і шырока расчыненую губу. Іх не задавальняе зямля і наогул гэты свет (хоць і зямлёю яны таксама не грэбуюць). Ім давай рай, вечнае збавенне, бясконцую радасць і дабрабыт. А на сваё жыццё на зямлі яны назіраюць, як на спосаб латвей дастасавацца да банкету на тым свеце» [2, с. 64].

Пісьменніка надзвычай цікавіла праблема сацыяльнай актыўнасці асобы, канструктыўнай дзейнасці чалавека. У выніку разважанняў Я. Колас прыходзіць да высновы, што кожнаму трэба знайсці занятка, які б адхіляў ад розных спакусаў, непатрэбных захапленняў, надаваў сэнс зямному жыццю. Вуснамі аднаго з герояў – настаўніка Алеся Садовіча – ён сцвярджае: «Трэба ж, брат, знайсці ў жыцці нешта такое, што давала б сэнсу гэтаму жыццю. Трэба перш за ўсё пашыраць свой круггляд, выблутацца з павуціння, што засланяе разумнае жыццё» [2, с. 161].

Я. Колас бачыў супярэчлівасць прыроды чалавека, арганічнае спалучэнне ў адной асобе супрацьлеглых якасцяў і адпаведна разнастайных памкненняў, што з'яўлялася прычынай дыскамфорту і ўнутранай незадаваленасці.

На старонках твораў Я. Колас часта разважае над ключавымі філасофскімі катэгорыямі – вечнага і часовага. Сузіранне зьянення начнога неба якраз схіляла галоўнага героя – Лабановіча – да роздуму над сутнасцю зямнога існавання чалавека, выбару ім адпаведных прыярытэтаў і паводзінаў. Герой пытаецца ў сябе: «І ці варта так прырастаць да гэтага жыцця, да гэтага нязначнага моманту ў ходзе часоў» [2, с. 117]. Пісьменнік пры гэтым не кідаецца ў крайнасці, ён аддае перавагу прынцыпу гарманічнага спалучэння ў чалавеку прагі да вечных каштоўнасцяў і канкрэтных зямных інтарэсаў.

Я. Колас адным з першых у нацыянальнай і еўрапейскай літаратуры загаварыў пра першачарговую неабходнасць захавання экасістэмы, створаных прыродай чудадзейных асяродкаў, надзвычай прыдатных для паўнаватаснага жыцця людзей. Пісьменнік лічыць, што найвялікшую асалоду ад жыцця чалавек атрымлівае толькі тады, калі ён жыве ў суладдзі з космасам і навакольным асяроддзем. Не выпадкова прырода ў творах Я. Коласа адухоўленая, яна – чароўны лекар, які загойвае душэўныя траўмы, суцяшае і супакойвае сэрца яго герояў. Класічным узорам пейзажнага малюнка з'яўляецца мастацкае апісанне Я. Коласам велічнага Нёмана і наднямонскіх прастораў. Наогул для пісьменніка уся Беларусь, з яе рэкамі і азёрамі, пушчамі і дубровамі, лясамі і лугамі – цудоўны рэкрэацыйны асяродак, утульнае і камфортнае месца для шчаслівага жыцця чалавека.

У творах Я. Коласа вельмі шмат полісемантычных і яркіх сімвалаў. Найважнейшым з іх з'яўляецца сімвал «шляху», які для пісьменніка – ўвасабленне бясконцасці жыцця, адбітак падсвядомага імкнення людзей да лепшай долі, летапіс часу і пакрытых людскіх лёсаў. «Свечка», што дагарае і згасае, сімвалізуе грамадскі заняпад, цемру, неувцтва і бесперспектыўнасць.

Нарэшце, творы Я. Коласа напоўнены жыццесцвярджальнай іроніяй і дасціпнымі жартамі. Пісьменнік не абмінае камічных сітуацый, без якіх жыццё было б прэсным і нецікавым. Аптымістычны погляд на чалавека і грамадства, вера ў цудоўную будучыню роднага краю – вызначальныя рысы эстэтыкі класіка нацыянальнай літаратуры.

Такім чынам, Якуб Колас з'яўляецца заснавальнікам беларускай інтэлектуальнай паэзіі і прозы, у якой арганічна спалучаліся рэалістычная і сімвалічная плыні, сацыяльная скіраванасць і філасофская заглабленасць.

Іван САВЕРЧАНКА,
доктар філалагічных навук,
вядучы навуковы супрацоўнік
Інстытута мовы і літаратуры імя
Я. Коласа і Я. Купалы НАН Беларусі ■

ЛІТАРАТУРА

1. Якуб Колас. Збор твораў у 12 т. – Мн., 1961–1964.
2. Якуб Колас. На ростанях. Трылогія. – Мн.: «Беларусь», 1968. – 612 с.
3. Якуб Колас. Выбранае. – Мн.: Мастацкая літаратура, 1983.
4. Майхрович, А.С. Янка Купала і Якуб Колас: вопросы мировоззрения / А.С. Майхрович. – Мн.: Наука и техника, 1982. – 248 с.
5. Макарэвіч, А.М. Праблема жанравых мадыфікацый у беларускай прозе XIX – пачатку XX ст. / А.М. Макарэвіч. – Магілёў: Выд-ва Магілёўскага дзярж. ун-та імя А.А. Куляшова, 1999. – 332 с.
6. Максімовіч, В.А. Шпыньнавы край: старонкі беларускай літаратуры 20–30-х гг. XX ст. / В.А. Максімовіч. – Мн.: УП «ІВЦ Мінфіна», 2002. С. 118 – 158.
7. Мушынскі, М.І. Якуб Колас: летапіс жыцця і творчасці / М.І. Мушынскі. – Мн.: Навука і тэхніка, 1982. – 543 с.